

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Ян Цзін
**“Функції фактури у фортепіанних творах українських композиторів кінця
XX — першої чверті XXI століття”,**
представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузі знань 02 – Культура і мистецтво

Дисертаційне дослідження Ян Цзін присвячено складній і актуальній в сучасному музикознавчому дискурсі темі фактурних функцій, в якій органічно поєднуються теоретичний і практичний аспекти. На перший погляд, порушені в дисертації питання є далекими від виконавської практики, але насправді вдумливе проникнення у фактуру у повноті її змістових і конструктивних можливостей є важливим в роботі піаніста над творами різних історичних епох. Особливо це стосується сучасної музики, в якій спостерігається гранична індивідуалізація фактурних рішень і розширення кола функцій фактури, що формує перед виконавцями нові виклики. Практичний аспект, таким чином, є невід’ємним від теоретичних узагальнень, а обрана тема є актуальною як для музикознавців, так і для виконавців. Актуальність теми дослідження підтверджується також відсутністю окремого спеціального дослідження, присвяченого окресленій проблемі. Вагомим аргументом, що засвідчує актуальність обраної теми, є і обраний аналітичний матеріал — фортепіанні твори сучасних українських композиторів, більша частина яких не перебувала в полі дослідницької уваги. Таким чином, проартикульовані положення, без сумніву, підтверджують те, що обрана дисертанткою тема є актуальною і, що важливо, перспективною для подальших розвідок, а також важливою в площині теоретичного музикознавства і виконавської практики.

Намагання поєднати різні дослідницькі ракурси, різні погляди на складне явище музичної (фортепіанної) фактури зумовило різновекторність і багат шаровість розгортання дослідницької думки в роботі, а також визначило її структуру. Перший розділ дисертації присвячено теоретичним і методологічним аспектам дослідження і

викладенню концепції. В другому сформульовані теоретичні положення апробуються на аналітичному матеріалі.

Структура першого розділу «Фортепіанна фактура у фокусі музикознавчої думки» підпорядковується дедуктивному методу: руху від загальних принципів і закономірностей явища до особливостей його прояву. Так, у першому підрозділі першого розділу «Музична фактура як предмет вивчення в наукових джерелах» авторка концентрується на загальних питаннях теорії фактури, репрезентуючи різні наукові погляди, які сформувались в розгалуженому на сьогодні фактурознавстві. Слід відзначити: дисертантка, що дуже важливо, здійснює узагальнення і класифікацію існуючих підходів до вивчення фактури, тримаючи в перспективі намагання поєднати різні дослідницькі позиції, ув'язати в єдиний вузол музикознавчу і виконавську, теоретичну і практичну точки зору, які, на думку дисертантки, не суперечать, а доповнюють один одне. Це підтверджується і зведенням воєдино різних характеристик фактури на с. 38, і тим визначенням фортепіанної фактури, яке Ян Цзін пропонує в підрозділі 1.3. на с. 90: «Фортепіанна фактура – це часово-просторово-глибинна багатоголосна логічна-художня цілісність, детермінована тембром і органологічними властивостями інструмента, зафіксована композитором у нотному тексті у вигляді статично-динамічного графічного смислового конструкту, яка стає звучною внаслідок виконавського інтонування». Очевидно, що в цьому робочому визначенні, як його називає дисертантка, вдало поєднано два погляди на фактуру — композиторський і виконавський, що в цілому є подальшим розвитком наукових положень дослідників харківської школи, присвячених фортепіанній фактурі, зокрема С. Давидова.

Окрім запропонованого визначення фортепіанної фактури, до наукового доробку дисертантки слід також віднести уведення до наукового обігу в контексті першого підрозділу першого розділу поняття фортепіанно-фактурного письма і окреслення проблемного поля взаємодії

цього різновиду письма із фортепіанної фактурою і фортепіанним стилем. Так, авторка пропонує трактувати «фортепіанно-фактурне письмо одним із засобів реалізації індивідуального художнього задуму композитора в межах певного типу (типів) фактури через роботу з її елементами відповідно до органологічних властивостей і специфіки звучання фортепіано внаслідок чого формується індивідуальний фактурний малюнок, який і можна охопити поняттям “письмо”» (с. 41). Проблематизація й актуалізація цього поняття відкриває широкі перспективи для подальших розвідок в світлі граничної індивідуалізації фактури в сучасній музиці.

Наступні підрозділи першого розділу фокусуються на фортепіанній фактурі і, власне, функціях фактури. Так, другий підрозділ першого розділу «Теоретичні аспекти дослідження фортепіанної фактури» присвячено всебічному висвітленню наукових поглядів на фортепіанну фактуру в теоретичному розрізі, а в третьому підрозділі «Фортепіанна фактура в діяхронічному вимірі» в історичному. Як і в попередньому викладенні, авторка репрезентує і систематизує погляди музикознавців і виконавців, демонструючи ретельну роботу з теоретичною базою дослідження і репрезентуючи фактуру у різних вимірах і у різноманітних взаємозв'язках: як феномен, що звучить, потребує активного впливу виконавця, в тому числі жестового; як складну комунікативну систему, завдяки якій здійснюється спілкування композитора з виконавцем, останнього — зі слухачем; як дещо абстрактно-теоретичну систему, «зліпок» певних закономірностей і принципів, що взаємодіє зі стилем, жанром, ладом, складом, гармонією, поліфонією тощо.

Узагальнені положення дозволили Ян Цзін в четвертому підрозділі першого розділу «Система функцій музичної (фортепіанної) фактури: аналітичне моделювання» сформулювати багаторівневу і багатовимірну систему функцій музичної (фортепіанної) фактури. Доволі цікавим є те, що виокремлені функції не є цілком рівнозначними: деякі з них займають більш «сильну» позицію (їх авторка називає «фундаментальними»), деякі

дисертантка воліє трактувати як «конкретизуючі». Так, до фундаментальних відносяться художня, логічна, комунікативна, які розгортаються «по горизонталі» в музичному творі завдяки конкретизуючим. Однак, існують також функції, які діють «по вертикалі» — це стильова і жанрова. Таким чином, вся система не є сталою, а представлена динамічною, багатовимірною, здатною до потенційної перебудови або добудови, враховуючи композиторську практику. Формулювання цієї системи також є науковим доробком авторки.

Другий розділ «Реалізація фактурних функцій у фортепіанних творах сучасних українських композиторів» повністю присвячено дослідженню фактурної організації і дії фактурних функцій. Цілком виправданим є розподіл аналізованих творів на дві групи, відповідно, з жанровим визначенням і програмною назвою, що дозволило розкрити специфічні механізми здійснення жанрової та програмної функцій, важливість смислоутворювальної, актуальність комунікативної в різних її проявах. Аналіз творів з чітко визначеною жанровою назвою супроводжується ємними характеристиками жанру, які покликані розкрити важливість (або навпаки) певної фактурної організації, загалом, фактури як жанроутворювального чинника в конкретному жанрі. Такі екскурси необхідним чином уводять в курс справи, додають інформативної насиченості тексту.

Слід також підкреслити, що в аналітичних розвідках авторка віднаходить певний баланс між деталізацією, яка націлена на виявлення особливостей фактурної організації та дії фактурних функцій в певному творі, і узагальненнями, які виводять наукову думку на певні закономірності, дозволяють систематизувати одиничне, простежити загальні принципи і тенденції.

Позитивним боком здійсненого аналізу є також те, що у ньому очевидним чином об'єктивувались сформульовані в першому розділі наукові положення стосовно фортепіанно-фактурного письма, класифікації

фактури, її функцій. Аналітичні розвідки продемонстрували важливість єдності музикознавчого і виконавського підходів, теоретичних викладок і живого звучання музики.

Між тим, у процесі знайомства з текстом дисертації у рецензента виникли такі питання:

1. Чому у Вашій роботі не аналізуються крупні жанри, наприклад, соната?
2. У вступі Ви зазначаєте, що коло функцій фактури розширюється в сучасній музиці. Про які функції йдеться?

Серед зауважень, які б хотілось висловити, зазначу відсутність достатньої кількості нотних прикладів у вигляді додатків, які б спростили сприйняття інформації, викладеної в другому розділі роботи.

Поставлені питання і висловлені зауваження ніяк не применшують теоретичного і практичного значення дисертації Ян Цзін, лише розширюють горизонти дослідження. Результати і матеріали дисертації можуть бути використані у подальших наукових розвідках, у викладанні навчальних дисциплін музично-теоретичного і музично-історичного циклів, він однозначно є цінним і корисним для виконавців в їх роботі над сучасної фортепіанною музикою.

Дисертація має чітку і логічну структуру, матеріал в ній викладений послідовно, логічно, повно, на високому науковому й методологічному рівнях. У загальних висновках вичерпно і концентровано даються відповіді на сформульовані у вступі завдання і положення наукової новизни.

За темою дисертації опубліковано три одноосібні статті у фахових виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України, дві публікації апробаційного характеру. Результати дослідження були оприлюднені на восьми міжнародних і всеукраїнських науково-практичних і науково-творчих конференціях.

Оформлення дисертації відповідає всім необхідним нормам, цитування і посилання на літературу коректні, ознак порушення академічної доброчесності не виявлено.

Отже, дисертаційне дослідження Ян Цзін “Функції фактури у фортепіанних творах українських композиторів кінця XX — першої чверті XXI століття”, подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, є ґрунтовним, цілісним, концептуальним, самостійним, актуальним і оригінальним дослідженням, що містить наукову новизну. Це відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Уважаємо, що Ян Цзін заслуговує присвоєння ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Проректор з науково-педагогічної роботи та
міжнародних зв’язків
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського.

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри спеціального фортепіано

Олег КОПЕЛЮК